

כיצד ינהגו צוות רפואי, חולה או אשה המטופלת בילדים, הנאלצים להתפלל מוסף של ראש השנה ביחידות?

לקראת ימי ראש השנה הבאים עלינו לטובה, ראינו לנכון להעלות כמה נקודות הלכתיות הקשורות לאנשי רפואה, וכן לחולים.

פעמים רבות נמנע מחולה להתפלל בציבור, והוא מתפלל ביחיד. גם רופא שיש לו משמרת בבית החולים בשעות היום (בין השעות 7 בבוקר לשלוש או ארבע אחה"צ בדרך כלל), עלול להיקלע למצב שבו אין ביכולתו להתפלל בציבור. גם אם בימי החול ובשבת הוא מקפיד לקום מוקדם יותר ולהתפלל עם הנץ החמה, הדבר קשה יותר בראש השנה. בבית הכנסת התפילות ארוכות ותופסות חלק נכבד מהיום.

על המתפלל ביחיד בראש השנה לדעת, כי על פי ההלכה, ישנה בעיה משמעותית להתפלל תפילת מוסף ביחידות לפני שחולפות שלש שעות מהנץ החמה.

כך נאמר בגמרא במסכת עבודה זרה (דף ד, ב):

לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא¹ דריש שתא ביחיד [לא יתפלל אדם תפילת מוסף ביום הראשון של ראש השנה בשלש השעות הראשונות של היום]. **דלמא כיון דמפקיד דינא** [שאלו השעות שיושב הקב"ה בדין], **דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחיה** [מכיון שתעלה תפילתו והוא ביחיד, יעינו במעשיו ולא יהיו לו זכויות לזכות בדין]. **אי הכי דציבור נמי?** [מדוע לציבור מותר להתפלל מוסף בשעות אלו ללא חשש?] **ציבור נפשיה זכותיה** [לציבור יש זכויות רבות ומעמד נכבד יותר מאשר היחיד]. **אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא?** [מדוע דווקא מוסף לא יתפלל ביחיד, הרי לכאורה יש לאסור גם להתפלל שחרית ביחיד ביום זה מאותו הטעם?] **כיון דאיכא ציבורא דקא מצלו, לא מידחי** [בשלש השעות הראשונות כלל ישראל מתפללים שחרית, והדבר מגן ומציל גם על המתפלל ביחיד; אבל תפילת מוסף מתפללים בכל מקום בזמן אחר].

¹ בהגהות הגרי"ש נתנזון על שו"ע או"ח סי' תקצא ס"ח כתב שאולי בימי רב יוסף היו מקדשים עפ"י הראיה והיה מקום לחלק בין היום הראשון ליום שני אבל הטור והשו"ע שם השמיטו במכוון יומא קמא לפי שהיום נוהג דין זה אף ביום השני.

הרב יוסי שפרונג - ראש בית המדרש

בראשונים ביארו, שהחשש העקרוני הוא מפני הדין המתקיים בכל יום ויום על האדם בשלש השעות הראשונות של היום, וכל שכן ביום ראש השנה שהוא יום דין כללי לכל השנה, ובפרט בתפילת מוסף של ראש השנה שבה מזכירים מלכויות זכרונות ושופרות ודינו של האדם נפקד ביותר כשמזכיר זאת, ועל כן ישנו חשש מיוחד בזמן זה².

ולמעשה נפסק בשולחן ערוך (סימן תקצא, ח):

לא יתפלל ביחיד תפלת מוסף בראש השנה עד אחר שלש שעות היום.

מבאר המשנה ברורה:

דבשלשה שעות ראשונות הקב"ה דן את עולמו³, ושמא יעיינו בדינו ביחוד - ומי יצדק? אבל כשהוא מתפלל בצבור, "הן אל כביר לא ימאס תפילת רבים". ומה דנקט ראש השנה, אף דבכל יום הקב"ה דן עולמו בג' שעות ראשונות, דשם אינו אלא לפקידה בעלמא לאותו יום, אבל בראש השנה הקב"ה דן לכל השנה ולפעמים לשנים רבות.

ודוקא תפלת מוסף שזמנו כל היום, רגילים העולם לאחרו אחר ג' שעות, אבל תפלת שחרית רגילין העולם להתפלל בבוקר בתוך ג' שעות ראשונות; ועל כן - כשהוא מתפלל באותו הזמן, תקובל תפלתו בתוך תפלת הצבור.

ובמקומות שנוהגין להתפלל שחרית בהשכמה בתוך שעה ראשונה או שניה, יצמצם אז להתפלל תפלתו ג"כ בתוך אותו הזמן.

מן הצד השני, ישנו הדין כי לכתחילה אין לאחר את תפילת המוסף מעבר לשבע השעות הראשונות של היום.

כך נפסק בשולחן ערוך (אורח חיים רפו א):

זמן תפלת מוסף מיד אחר תפלת השחר ואין לאחרה יותר מעד סוף ז' שעות. ואם התפלל אותה אחר שבע שעות נקרא פושע, ואף על פי כן יצא ידי חובתו מפני שזמנה כל היום.

למעשה, שעת הנץ החמה בראש השנה הוא בערך ב - 6:20. שלש שעות לאחר מכן, בדרך כלל יהיה הרופא בעיצומה של המשמרת, שבדרך כלל גם לא תסתיים עד שיחלפו שבע שעות

² והראב"ד ד"ה ומפקיד פירש שדינו של ראש השנה הוא חמור שנידונים בו לחיים ולמיתה כמבואר במסכת ראש השנה טז וכל אדם צריך להרבה רחמים בדינו ולכן אין ליחיד להתפלל אז תפילת מוסף כדי שלא יעיינו במעשיו אולם שאר מוספי כל השנה שאין הם בזמן דין אין הקפדה שהיחיד יתפלל אז מוסף.

³ המגן אברהם כותב, כי לפי מה שכתבו בתוספות שהחשש הוא מצד שישינו חרון אף בעולם בשעה השלישית שבה קמים מלכי האומות ממטותיהם ומשתחוים לשמש - שאם כן זה רק בשעה השלישית עצמה ולא בכל שלש שעות. אבל המשנה ברורה הולך כאן בעקבות השולחן ערוך שפסק שאין להתפלל בכל שלש השעות, מפני שהוא מפרש שהחשש הוא מצד הדין שעושה הקב"ה בשעות אלה.

מתחילת היום. כיצד עליו לנהוג? האם עליו לאחר את תפילת מוסף עד לאחר שבע שעות, עם תום המשמרת, או להקדימה קודם שלש שעות?

העלנו את השאלה בפני **מרן הרב אשר ווייס שליט"א**, נשיא בית המדרש הגבוה להלכה ורפואה, שהכריע כי על הרופא להתפלל עם שחר, אף קודם שלש שעות, מפני שהעניין שלא להתפלל עד לאחר שלש שעות זהו דין לכתחילה בלבד, ואילו הדין שלא לאחר את התפילה לאחר שבע שעות, הוא מעיקר הדין, אף שיוצא ידי חובתו בתפילה לאחר מכן.

ומאחד מגדולי הפוסקים שליט"א שמענו, כי זכותו של הרופא העוסק במצווה בעת המשמרת שלו, תעמוד לו לזכות בדין למרות שמקדים להתפלל מוסף בתוך שלש השעות הראשונות.

ישנה עצה בהקשר זה, שכדאי לרופא או לחולה שנמצאים במצב בו עליהם להתפלל בשעות הראשונות. בחידושי מהר"ם בנט על ברכות (דף יח, א), כתב כי ישנה מעלה כאשר שניים מתפללים ביחד, יותר מאשר שכל אחד מתפלל לחוד, כי בשנים כבר נחשב הדבר ברמה מסוימת בבחינת "הן אל כביר לא ימאס תפילת רבים". מרן הרב וייס אמר לנו, כי למרות שהדבר הוא חידוש גדול, מכל מקום כדאי לרופא שיש עמו עוד איש צוות שנדרש להתפלל ביחידות, שיתפללו יחד את תפילת המוסף, במקום שכל אחד יתפלל לבדו.

כיצד ינהגו צוות רפואי, חולה, או אשה המטופלת בילדים, לגבי תקיעת שופר?

דבר נוסף שיש לזכור בראש השנה נוגע לתקיעת שופר. יש לזכור כי החל מעלות השחר חלה חובת שמיעת קול שופר מן התורה, ומאותה שעה חל איסור לאכול.

כך נאמר בתוספתא (שבת א, ז):

כשם שמפסיקין [סעודה] לקריאת שמע כך מפסיקין לקריאת מגילה ולקריית ההלל ולתקיעת שופר ולנטילת לולב ולכל מצות האמורות בתורה. [לפי התוספתא יש בעיה עם אכילה לפני תקיעת שופר ולעוד מצוות בין מן התורה כדוגמת שופר ולולב ובין מדרבנן כדוגמת מגילה].

טעם האיסור הוא, משום שאנו חוששים שימשך אחר סעודתו וישכח לקיים את המצווה.

בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תרנב, ב) נפסק כך לגבי נטילת לולב, אך המשנה ברורה (שם ס"ק ח) מבאר שכך הוא הדין לגבי כל מצוות מן התורה. המגן אברהם (שם ס"ק ד) מדייק מדברי השולחן ערוך שדווקא אכילה אסורה, אבל טעימה מותרת. וכך כתבו הפוסקים לגבי שעת הדחק. כפי שמבואר בשו"ע סימן רלב, טעימה היא אכילת פירות או מזונות.

הרב יוסי שפרונג - ראש בית המדרש

וכך כותב המטה אפרים (סימן תקפח, א) :

וְאִסּוּר לֶאֱכֹל קֶדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, וּמִי שֶׁלִּבּוֹ חָלוּשׁ וְאִין דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבֵּת לְתַקְעַ וְלִהְתַּפְּלֵל עַד שְׁיִטְעֵם, יַעֲשֶׂה קְדוּשׁ וְיֹאכַל פְּזִית לְעֻקֵּי (עֵגֶת דְּבַשׁ), בְּכַדֵּי שְׂיִהְיֶה בְּמָקוֹם סְעֵדָה וְאַחַר כֵּן יִשְׁתֶּה מְעַט קְאוֹי אוֹ טִיֵּא. (קפה או תה) וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לָהֶם לַעֲשׂוֹת בְּצִנְעָה מִפְּנֵי הַמּוֹן עִם שְׂלֵא יִקְלוּ בְּיוֹתֵר:

ישנם מצבים שרופא או חולה אינם יכולים להגיע לבית הכנסת ולשמוע את תקיעת השופר. אם יכולים לסדר תוקע שישמיע להם את המינימום (30 קולות) במחלקה, מה טוב. המתנדב יכול לתקוע עבור החולה, אף שכבר יצא בעצמו ידי חובה, והתוקע מברך על התקיעות, מכיוון שבברכות המצוות הכלל הוא, שאף על פי שיצא אדם ידי חובתו, יכול להוציא את אחרים. כי מאחר וכל ישראל ערבים זה לזה, נמצא שאני ערב עבור אותו יהודי שעדין לא קיים את המצוה, ועלי לדאוג לו לזכותו ולהוציאו ידי חובת המצוה. ומכל מקום אין צריך לתקוע לחולה כמנין התקיעות שאנו תוקעים בבית הכנסת - 100 קולות (101 לעדה"מ), אלא די שיתקע 30 קולות (3 פעמים תשר"ת, 3 פעמים תש"ת, ו-3 פעמים תר"ת), שהם החובה מדאורייתא. ואכן ישנם מקומות שעושים כך.

במקרה שאין אפשרות כזאת והרופא או החולה מתכננים ללכת לשמוע את התקיעות אחר הצהריים, האפשרויות העומדות לרשותם הן כדלהלן :

אם יכולים לאכול ולשתות חצי שעה לפני עלות השחר (השנה – בערך עד השעה 15:4), הדבר עדיף (אם כי על פי הקבלה אין ראוי לעשות כן).

אם לא, או שאין זה מספיק, ימנו שומר, שתפקידו יהיה להזכיר להם לשמוע קול שופר, ואז אחרי שיסיימו את התפילה יעשו קידוש, ויאכלו מזונות (פחות מ-50 גרם בערך), או פירות.

כל האמור לגבי תקיעת שופר נוגע אך ורק לגברים, החייבים במצווה מן התורה. נשים כידוע פטורות משמיעת קול שופר, כיוון שזו מצווה שהזמן גרמא (כמבואר בשו"ע סי' תקפט), למרות זאת כתבו הפוסקים כי הנשים קבלו על עצמן להתחייב בתקיעת שופר והדבר נחשב כנדר של מצווה. ולכן כותב הכף החיים (סימן תקפט, לד) כי אשה שיודעת שלא תוכל השנה לשמוע קול שופר, עליה לעשות התרת נדרים לפני ראש השנה. על כל פנים, יש בפוסקים שכתבו שמאחר שקיבלו עליהן, גם לנשים אסור לאכול לפני שמיעת קול שופר.

אך מה לגבי שעת הדחק, כמו אחות שלא תוכל לשמוע קול שופר עד לשעה מאוחרת, או חולה שקשה לה להתמין עד שתשמע קול שופר (אין מדובר כאשר ישנו צורך רפואי בכך, כי זה כבר בגדר חולה שאין בו סכנה ובודאי שחיובן של הנשים אינו מגיע עד לכדי כך)?

כותב האשל אברהם (סוף סימן תקצב): "גם אשה אין לה לטעום קודם שופר, כי שווינהו חובה עליהן. וגם שאינה בריאה כל כך, אם יכולה לשמוע תחילת היום שופר מאיזה איש, אין לטעום קודם שופר".

אמנם בחיי אדם (קמא, ז), כתב: "ואם האשה צריכה לאכול בשחר, תאכל קודם התקיעות, כי בלאו הכי מדינא פטורות. ואף על גב שכבר קבלו עליהם חובה, מכל מקום במקום צער או חולי, יש לומר דלא קיבלו". וכ"כ קיצור שו"ע (קכט, יט): "ואם האשה חלושה וצריכה לאכול קודם התקיעות, יכולה לאכול". וכך יש לפסוק הלכה למעשה.

